

Kopule novogotického kostela v Poštorné. V exteriéru i interiéru stavby byly využity materiály z knížecí keramičky.
Foto David Mahovský

Co zde zanechali Lichtenštejnové: Lednicko-valtický areál je jen populární zlomek

„Nikdy jsem nepracoval pro lepšího zaměstnavatele,“ říká muž původem ze Slovenska, který už pátým rokem působí na hradě ve Vaduzu. Dobrý vztah k zaměstnancům se ovšem netýká jen současného knížete Hanse Adama II.; mezi Lichtenštejny má tradici.

Třeba vévodkyně Marie Terezie Savojská, rozená princezna z Lichtenštejna, zrušila na svém panství nevolnictví již v roce 1736. Kníže Jan II. zase založil pro všechny své zaměstnance úrazovou pojišťovnu, přičemž hlavní náklady na pojistné nesla knížecí pokladna. Psal se rok 1899.

Pokud bychom udělali veřejný průzkum, z lichtenštejnského odkazu v českých zemích by asi nejvíce lidí jmenovalo Lednicko-valtický areál. Po právu. Budovalo jej několik generací knížecího rodu, jde o největší uměle utvořený krajinný celek v Evropě a od roku 1996 i o památku světového kulturního dědictví UNESCO. Ale celkový odkaz Lichtenštejnů je mnohem barvitější, hlubší a pozitivně zasáhl do české společnosti i jinak než stavbou dnes oblíbených zámků.

Kníže průmyslník

Lichtenštejnové významně přispěli například k rozvoji manufaktur, průmyslu a posléze moderních technologií, který znamenala celá Evropa v osmnáctém a devatenáctém století.

Kníže Josef Václav z Lichtenštejna se v první čtvrtině 18. století zasloužil o vznik největší rozptýlené textilní manufaktury na našem území. Díky jeho všestranné a dlouhodobé podpoře vybudoval anglický podnikatel Robert Allason v Rumburku podnik, který v polovině 18. století zaměstnával asi 16 000 lidí. A byl to opět Josef Václav z Lichtenštejna, kdo založil hutnický komplex u Adamova na Blanensku a stál

tak u začátků zdejšího prosperujícího strojírenského průmyslu.

Na jiném místě na Moravě, v Poštorné u Břeclavi, zase Lichtenštejnové v poslední třetině 19. století založili úspěšný podnik na výrobu cihel, střešních krytin, dlaždic, obkladaček a dalších stavebnin. V roce 1907 kníže Jan II. přikoupil firmu RAKO a spojením obou podniků vznikly Lichtenštejnské továrny na keramické zboží v Rakovníku, jež si brzy získaly světovou proslulost. Svě výrobky dodávaly na opravy dómu svatého Štěpána ve Vídni, na stavbu paláce Moravia v Brně nebo Obecního domu v Praze. Ještě před první světovou válkou závody zaměstnávaly 800 dělníků. Pro část z nich nechal kníže v Poštorné vystavět 20 domů o 77 bytech.

Inovace na zámku

Lichtenštejny ale nebyli jen schopní podnikatelé. Byli také o krok napřed v zavádění technických vymožeností a nejnovějších technologií, které

Stará huť u Adamova – dřevouhelná vysoká pec, zvaná Františka
Foto Technické muzeum v Brně

nezřídka zažily svou rakousko-uherskou premiéru na zámcích v Lednici nebo Valticích. Lednice byla elektrifikována již v roce 1903, výtahy a telefony se tu používaly v době, kdy o takových vynálezech málokdo byl jen slyšel. Předtím, ve 40. letech 19. století, se lichtenštejnský kníže Alois II. stal průkopníkem ve stavebních technologiích: ve stejné době, kdy v Británii vznikla slavná oranžerie v Kew Gardens, vystavěl Alois II. obdobnou stavbu, v Rakousku-Uhersku vskutku unikátní, skleník, jehož celá nosná konstrukce byla ze železa.

Na Moravu tak přenesl jednu z nejzajímavějších novinek, které v první polovině 19. století nadchly Británii. Využití železa při stavbě budov – buď jako hlavního

Alois II., kníže z Lichtenštejna
© LIECHTENSTEIN, sbírky lichtenštejnských knížat, Vaduz–Videň

stavebního materiálu, nebo na rámy oken, dveří a skleněných ploch – dalo vzniknout do té doby nevídaným stavbám, jako byl již zmíněný Palmový dům v Kew nebo později výstavní Křišťálový palác v londýnském Hyde Parku.

Nový skleník vznikl na místě původní oranžerie, v níž Lichtenštejnové pěstovali citrusy a další teplomilné rostliny už od 17. století. Skleník o délce 92 metrů je tvořen železnou konstrukcí o 44 sloupech a 65 000 ručně opracovanými tabulkami ze skla. Autora návrhu, inženýra Georga Winglemüllera, by asi překvapilo, že skleník přežil dlouhé roky komunistického režimu, kdy nebyl téměř vůbec udržován: stavitelé v polovině 19. století byli přesvědčeni, že použitá konstrukce není vhodná pro evropské kontinentální klima a nebude mít dlouhou životnost.

CO JSTE NEVĚDĚLI O LICHTENŠTEJNECH A LICHTENŠTEJNSKU

Seriál pro čtenáře Deníku

- 3. listopadu** 2019: 300 let Lichtenštejnského knížectví
- 10. listopadu** Současnost rodu: Život práce, bez jachet a bulváru
- 24. listopadu** Lichtenštejnsko, poválečný ekonomický zázrak
- 1. prosince** Umělecká sbírka, klenot broušený stovky let
- 8. prosince** Dědictví Lichtenštejnů: Co rod zanechal českým zemím
- 15. prosince** Knížectví dnes: Moderní prosperita (nejen) pod hradem
- 22. prosince** Lichtenštejnský slovník: Abeceda českých omylů
- 29. prosince** Interview s vládnoucím knížetem Hansem Adamem II.

Jan II., kníže z Lichtenštejna
© LIECHTENSTEIN, sbírky lichtenštejnských knížat, Vaduz–Videň

Sociální reformátoři

V dnešní České republice, prodchnuté historickou nedůvěrou ke šlechtě, zase může překvapit, že Lichtenštejny na svých statcích a ve výrobních podnicích pečlivě dbali na dobré podmínky pro poddané a později zaměstnance.

Jedna z nejvýznamnějších žen lichtenštejnského rodu, Marie Terezie, provdaná vévodkyně savojská, zcela předběhla svoji dobu: v roce 1736 propustila z nevolnictví všechny obyvatele poddanského města Kostelec nad Černými lesy. Díky ní vzniklo ve středních Čechách několik špitálů, škol a nadací, které podporovaly učitele.

O více než sto let později se do historie zdravotní a sociální péče v českých zemích zapisuje jiný člen rodu, kníže Jan II.

Marie Terezie Savojská, rozená princezna z Lichtenštejna
© LIECHTENSTEIN, sbírky lichtenštejnských knížat, Vaduz–Videň

Jako zodpovědný správce rodového majetku a schopný podnikatel vnímal reformy v postavení zaměstnanců, probíhající od poloviny 19. století. Uvědomoval si, že na ně musí reagovat. V roce 1899 proto založil pro všechny své zaměstnance úrazovou pojišťovnu, jednu z prvních svého druhu v Rakousku-Uhersku. Hlavní náklady na dobrovolné pojištění nesla knížecí pokladna, zaměstnanci odváděli jen symbolické pojistné. Kníže Jan II., příhodně zvaný Dobrotivý, na svých panstvích založil nebo podporoval také desítku nemocnic a sirotčinců. •

Méně známý odkaz Lichtenštejnů: PATERO PODLE PAVLA JUŘÍKA

- 1.** Kníže Jan II. (1840–1929) založil v roce 1904 první přírodní rezervaci na Moravě, tzv. Lichtenštejnský prales. Dnes se jmenuje Národní park Šerák-Keprník.
- 2.** Diplomát a plní maršál Josef Václav kníže z Lichtenštejna (1696–1772) reformoval zaostalé císařské dělostřelectvo na nejlepší „artilérii“ v Evropě. Ta 18. 6. 1757 významně přispěla k porážce pruské armády v bitvě u Kolína, která zabránila anexi českých zemí Pruskem.
- 3.** Marie Terezie Savojská, rozená princezna z Lichtenštejna (1694–1772), vévodkyně opavská a krnovská, se v letech 1712–1772 stala největší reformátorkou školství a sociální péče. Na Černokostelecku zanechala nesmazatelnou stopu a katolická církev zvažuje její blahořečení.
- 4.** Kníže Jan II. z Lichtenštejna (1840–1929) byl jedním z největších mecenášů v Evropě. Mimo jiné vybudoval moderní nemocnice ve Valticích a Krnově, věnoval cenná umělecká díla muzeím v Brně, Opavě a Praze a finančně podpořil založení Slezskeho zemského muzea v Opavě.
- 5.** Jan II. z Lichtenštejna založil rovněž první lesnickou školu v habsburské monarchii v Úsově (1852), první zemědělskou školu na evropském kontinentě ve Valticích (1872) a Vyšší ovocnářskou a zahradnickou školu v Lednici (1895). Podporoval například výzkum léčby rakoviny a archeologické vykopávky.

Pavel Juřík je zakladatelem Historického spolku Liechtenstein